

הרב אלימלך וינמר
רחובות

מה עדיף, שינוי כלאחר יד או להשתמש בקטן

(בירורים עם הגרז"ג גולדברג שליט"א)

א

שם

לכבוד

הרב הגאון ר' זלמן נחמיה גולדברג שליט"א

בתשובתו בספר "הלכה ורפואה" חלק ג' בענין הרמת שפופרת טלפון בשבת לרופא, כת"ר מעלה את השאלה האם עדיף להרים השפופרת בשינוי כלאחר יד, או להרים השפופרת ע"י קטן. וכל זה כמובן לדעת הרמ"א או"ח שכ"ח י"ב, שכתב "שאם אפשר לעשות ע"י גוי בלא איחור כלל עושין וכן נוהגים", והמשנ"ב שם הוסיף "וה"ה ע"י ^{הרמ"א} קטנים".

באות מ"ח במאמרו מסיק בזה הלשון: "והנה לומר לקטן שיעשה מלאכה בשבת הוא איסור דאורייתא הן מצד לא תאכילום להזהיר גדולים על הקטנים ודבר זה אסור מהתורה, וזה אפילו בקטן שאינו בנו, ואם הקטן הוא בנו עובר בלאו של לא תעשה מלאכה אתה ובנך, והשתא בודאי עדיף שיעשה בעצמו כלאחר יד שאין כאן אלא איסור דרבנן מאשר ע"י קטן שיש בזה איסור דאורייתא". הנה קביעה זו שיש איסור דאורייתא לומר לקטן שאינו בנו לחלל שבת, יש להרהר בה. כי לענ"ד יש להוכיח שאיסור לא תאכילום מן התורה הוא רק באיסורים דומיא דשרצים ודם שאינם איסורים התלויים בזמן, אך באיסורים התלויים בזמן יש רק איסור דרבנן גרידא.

א. הרשב"א במסכת יבמות קי"ד ובשו"ת הרשב"א (ח"א, צ"ב) כתב וז"ל: "ראיה גדולה שמותר להאכיל קטן איסור דרבנן כשהוא לצורך התינוק וכו' תדע לך דהא גבי זמן ביוהכ"פ תירצו אתי למיסרך ואילו לצורך התינוק מאכילים אותו". ויש לשאול כיצד הוכיח הרשב"א שאיסור דרבנן מותר להאכיל לקטן כשהוא לצרכו מזה שמאכילים קטן ביוהכ"פ, הרי איסור אכילה ביוהכ"פ הוא בודאי איסור דאורייתא.

הרי הוכחה ברורה שהיות ואיסור יוהכ"פ תלויים בזמן יש רק איסור דרבנן וכשהוא לצורך התינוק התירו. וברור לי שהרשב"א בנה את יסודו מדברי הגמרא (ערוכין מ' ע"ב) ששאלה לגבי זמן ביוהכ"פ שנכרך זמן על כוס וניתן לתינוק לשותת, ותירצה "דילמא אתי למסרך". ומדוע לא תירצה הגמרא שיש איסור דאורייתא של לא תאכילום. אלא ע"כ שאיסור התלוי בזמן אין איסור לא תאכילום מהתורה. ואין לדחות ולומר שדילמא אחי למסרך זהו טעמא דקרא של לא תאכילום כמו שכתב באמת בתרומת הדשן (ח"ב, ס"ב) כי בשו"ת חת"ס (או"ח

פ"ג) ובשו"ת אחיעזר (ח"ג, פ"א) דחו זה משום שאם איסור ספיה הוא דאורייתא לא שייך לדרוש טעמא דקרא.

ב. ר"ת במסכת שבת (קל"ט ע"א תוס' ד"ה וליתן) התיר לתת לתינוק כוס של ברכה כי מיקלע מילה ביוהכ"פ ולא חיישינן דילמא אתי למסרך כיון שאין זה מנהג קבוע, ולא דמי לכוס דיוהכ"פ דאתי למסרך כיון שעושים מנהג לשתות בכל שנה ושנה ביוהכ"פ, והאיך התיר איסור תורה של לא תאכילום אפילו באקראי. אלא מוכח שביוהכ"פ שהוא איסור זמני יש רק איסור דרבנן ובמקום שאין חשש לאתי למסרך התירו.

ג. המאירי עירובין (מ' ע"ב) אחר שהביא לחלק כדעת ר"ת דלעיל כתב בזה הלשון: "ואין טענה מכאן שלא להאכיל את התינוק ביוהכ"פ וכן לא ממה שאמרו להזהיר גדולים על הקטנים כמו שאמרו ביבמות בדקא ספי ליה בידים, שלא אמרוה אלא באסורין, והרי אמרו במסכת יומא (ע"ז ע"ב) מדיחה אשה ידה ונותנת פת לתינוק, וכן גזרו על שמאי להאכילן בשתי ידיו ואע"פ שאין שם סכנה, ומה שאמרו שם רחיצה וסיכה דרבתייהו הוא לא גזור פירושו אע"פ שהיה ראוי לגזור בהם שהרי אפשר לתינוק בלא הם, משא"כ באכילה ושתייה אע"פ שאין סכנה במניעתם". הרי כתב בהדיא "שלא אמרוה אלא באסורין", והיינו כדברינו לעיל.
ד. המג"א (רס"ט א) מתיר להאכיל קטן לפני קידוש וכתב באחד מטעמיו שיש לחלק "בין אכילת איסור, לאכילת היתר בזמן האיסור" ויעויין שם בהגהות י"ד אפרים" על המג"א שכתב: "רצה לומר שגם הרמב"ם דוקא באכילת איסור ממש מיירי, אבל באכילת היתר בזמן האיסור מותר אפילו באיסור דאורייתא כגון יוהכ"פ וכ"ש כאן שהוא איסור דרבנן". וכן כתב חילוק זה בשו"ע הגר"ז רס"ט ג', והמשנ"ב רס"ט א' הביא את המג"א יע"ש.

ה. בשו"ע הגר"ז (ת"נ, כ"ה) פסק בקטן שאין בו סכנה וצריך להאכילו חמץ שיתנו ע"י עכו"ם וקטן. ואם אי אפשר מותר גם לגדול להאכילו בידים אע"פ שאין בו סכנה וכיצד התיר איסור דאורייתא של לא תאכילום.
אלא ע"כ כיון שאיסור חמץ לאחר הפסח מותר מדאורייתא, נחשב לאיסור זמני ואין כאן לא תאכילום דאורייתא, והתירו לחולה שאין בו סכנה. ויעויין שו"ע הגר"ז או"ח תע"א י'.

וביסוד זה מיושבת שיטת הרמב"ם ששאר עינויים אסורים ביוהכ"פ מהתורה והקשה הר"ן כיצד התירו בברייתא (יומא ע"ח ע"ב) רחיצה וסיכה לתנוקות משום "הנך דרבתייהו לא גזרו בהו רבנן" והרי יש לאו דאורייתא דלא תאכילום. ולדברינו דלעיל לא קשיא כלל כיון שהוא איסור זמני אין כל איסור דאורייתא ומשום רבתייהו לא גזרו רבנן.

וכן נראה ליישב בזה את קושיית ספר "מוצל מאש" מוכא בגליון הש"ס יבמות (ק"ד ע"א) מדוע יש צורך בפסוק מיוחד בשבת לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך ודרשו במכילתא שלא בא אלא להזהיר גדולים על הקטנים, ואין למדים איסורי שבת משאר איסורים שאסור לספות לקטן. וליסוד הנ"ל אין כל קושיא שאין ללמוד איסורי שבת התלוים בזמן מאיסורי שקצים ודם ולכן יש צורך בפסוק מיוחד בשבת, וגילוי זה הוא דוקא באיסורי שבת שיש בהם סקילה, ואין ללמוד

שאר איסורים התלויים בזמן הקלים שאין בהם סקילה אלא כרת בלבד מאיסורי שבת.

ובזה נראה גם ליישב את קושיית רע"א (מערכה ח' מסכת חגיגה) על דברי התוספות (פסחים פ"ח ע"א) שהקשו: "וא"ת והא"ך מאכיל פסח שלא למנויו נהי דקטן אוכל נבלות אין ב"ד מצווין להפרישו, לספות לו בידים אסור כדאמר בפרק חרש. ואומר ר"י דהתם ילפינן מ"לא תאכלום" ולא אסור אלא דומיא דשרצים ונבלות אבל כהאי גוונא דאיכא חינוך מצוה שרי".

והקשה רע"א כיצד מותר לעבור על איסור תורה של ספיה בידים כדי לקיים מצות חינוך שהיא דרבנן. אך לדברינו לעיל יש ליישב שבקושייתם חשבו התוספות שבאיסור שלא למנויו יש איסור ספיה לקטן מהתורה ער"פ שהוא איסור זמן שהרי כל איסור זה קיים רק ב"ד בניסן שהוא זמן אכילת הפסח, ולאחר זמן זה אין כל איסור של לא למנויו אלא איסור נותר, ולכן הקשו כיצד סופים לקטן איסור דאורייתא. ותירצו דלא אסור אלא דומיא דשרצים ונבלות שהם איסורים שאינם תלויים בזמן אך כהאי גוונא שהוא איסור התלוי בזמן יש רק איסור דרבנן ולכן התירו משום חינוך מצוה.

ובהסבר זה מיושבת קושיית ה"אמרי בינה" (או"ח ח') שהקשה על תירוצן התוספות הנ"ל במסכת נדרים (ל"ז ע"א) נאמר שאם אסר בנדר על קטן להנות ממנו אסור למדיר ללמדו מקרא משום איסור ספיה בידים שמהנהו, ולתירוצן התוספות מדוע קיים כאן איסור ספיה הרי מחנכו בלימוד תורה. ולדברינו מיושב: שכל דברי התוספות שהתירו משום חינוך איסור ספיה הוא דוקא באיסור זמן שאסור רק מדרבנן, אך לספות איסור נדר שאינו תלוי בזמן שיש בו איסור דאורייתא לא התירו משום חינוך.

ו. לאור כל הנ"ל נבין עתה את פסק המשנ"ב ב"שער הציון" של"ד אות נ"ד וזה לשונו: "בדליקת אביו מחוייב אביו מהתורה למחות מידו כיון שהוא עושה לדעתו כדי שלא יעבור על מה שכתוב בתורה לא תעשה וגו' ובנך ובתך, ובדליקת אחרים מחוייב האחר עכ"פ מדרבנן למחות בידו דאדעתיה עבד". ויש להקשות על פסק זה מדוע בדליקת אחרים יש רק איסור דרבנן ולא איסור דאורייתא של לא תאכילום שהרי עושה לדעתו. ולדברינו לעיל אתי שפיר כיון שאיסור שבת הוא איסור זמני אין איסור דאורייתא של לא תאכילום, ובדליקת אביו קיים איסור דאורייתא מצד הפסוק לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך.

ז. הרמ"א (או"ח שכ"ח י"ב) פסק: "כשמחללין שבת על חולה שיש בו סכנה יש אומרים דאם אפשר לעשות בלא דיחוי ובלא איחור ע"י שינוי ואם אפשר לעשות ע"י אינו יהודי בלא איחור כלל עושין וכן נוהגים".

וכתב המשנ"ב סקל"ו "והוא הדין ע"י קטנים" כלומר שדין עשיית המלאכה לחולה ע"י גוי או ע"י קטן עדיפותם שוה שהרי כתב "והוא הדין", ויש לתמוה אם כוונתו קטן שהוא בנו הרי יש איסור דאורייתא לאב לומר לבנו לחלל שבת וע"י גוי יש איסור דרבנן גרידא ובודאי עדיף לעשות המלאכה ע"י גוי מאשר ע"י קטן שהוא בנו, ואם כוונתו לקטן של אחר גם קשה הרי יש איסור דאורייתא של לא

תאכילום ובודאי עדיף לעשות המלאכה ע"י גוי מאשר ע"י קטן של אחר, וא"כ כיצד פסק המשנ"ב שעדיפותם שווה.

אך לדברינו אתי שפיר שכוונתו "זה"ה לקטנים של אחרים ובאיסור שבת שהוא תלוי בזמן אין איסור דאורייתא של לא תאכילום וקיים רק איסור דרבנן ולכן גוי וקטן עדיפותם שווה.

עתה אין נראה מה שקבע כת"ר: "עדיף שהרופא ירים השפופרת בעצמו כלאחר יד, מאשר לומר לקטן שאינו בנו שירים השפופרת". כי לאור כל ההוכחות דלעיל לומר לקטן שאינו בנו לחלל שבת יש רק איסור דרבנן וא"כ יש להעדיף לומר לקטן שירים השפופרת שהרופא עושה בזה איסור דרבנן בלא מעשה, מאשר הרופא ירים השפופרת כלאחר יד ועושה בזה איסור דרבנן במעשה.

ח. באות נ"א מסיק כת"ר בזה הלשון: "אכן אם אינו מצוה לקטן אלא הקטן עושה על דעת אביו שיוודע הקטן שניתא לאביו מצד המשנ"ב בסימן רס"ו ס"ו בביאור הלכה ד"ה ודוקא, שאין איסור דאורייתא אכן לא ברור לו סברא זו, אמנם אם סברה זו נכונה עדיף שהקטן ירים מאשר הוא בעצמו שזה איסור בלא מעשה. אלא שיש לעיין בזה כיון שבאמירה לקטן יש שם שתי עבירות, אחת שעובר על לאו ד"לא תעשה כל מלאכה את ובנך", והשניה שעובר באיסור כל תאכילום, וא"כ אפילו אם נאמר שבעושה על דעת אביו אך אינו מצוהו אין בזה אלא איסור דרבנן מ"מ יש כאן שני איסורי דרבנן וכל שיש שני איסורים הם חמורים מאיסור אחד של כלאחר יד אף שהוא במעשה, ראיה לדבר מדברי הר"ן במסכת יומא שחולה שיש בו סכנה ויש לפנינו שתי דרכים או לתת לו בשר נבלה או לשחוט עבורו בשבת, שוחטים עבורו ואין מאכילין אותו נבילה משום שבנבלה עובר על כל כזית ונהי דנבלה איסור לאו גרידא ואילו שבת איסור סקילה מ"מ מה שעובר על כל כזית איסור קל חמור מאיסור אחד חמור, ואף אנו נאמר שעדיף לעבור שבות חמור כלאחר יד שהוא איסור אחד מאשר לעבור שני איסורים קלים, לא תאכילום, ולא תעשה מלאכה, ואם כי הר"ן איירי שאוכל שני זיתים ואילו כאן במעשה אחד עובר שתיים ואולי יש לחלק ביניהם שרק כשעושה שני מעשה עבירה חמור יותר שתי עבירות, אבל במעשה אחד ושני איסורים קלים אולי עדיף מאשר איסור אחד חמור וצ"ע".

הנה מה שכתב שהמשנ"ב מצדד "שאם אביו אינו מצוהו ועושה על דעת אביו שאין איסור דאורייתא ואכן לא ברור לו סברא זו", פלא שנעלם מכת"ר דברי המשנ"ב בשער הציון של"ד נ"ד שהבאנו לעיל שחזר בו מדברים אלו, וקבע בבירור בזה הלשון: "לענ"ד בדליקת אביו מחייב אביו מהתורה למחות בידו כיון שהוא עושה לדעתו כדי שלא יעבור על מה שכתוב בתורה לא תעשה... אתה ובנך". [וכן יעויין באמרי בינה (שבת סימן ז') שהוכיח מהנמוק"י וש"ג דעושה עבירה על דעת אביו נחשב כספיה בידים].

ומה שכתב כת"ר שיש לעיין "אפילו אם נאמר שבעושה על דעת אביו ואינו מצוהו אין בזה אלא איסור דרבנן מ"מ יש כאן שני איסורי דרבנן וכל שיש שני איסורים הם חמורים מאיסור אחד של כלאחר יד", הנה התוספות בפסחים (פ"ח ע"א) שהבאנו לעיל הקשו כיצד מאכילים קרבן פסח לקטן הרי זה שלא למנויו

ואיכא כל תאכילום. ותירצו דמשום חינוך מותר. והביא את תירוצם המג"א בסימן שם"ג ג', וכן בשו"ע הגר"ז או"ח שם"ג ח'. וא"כ כאשר הקטן מרים השפופרת על דעת אביו יש כאן חינוך למצוה של הצלת נפשות השבת גופו של ישראל, ובכה"ג איסור לא תאכילום לא נאמר כלל ואין כאן רק איסור אחד בלבד של לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך. וא"כ עדיף שיעשה ע"י קטן מאשר ע"י עצמו כלאחר יד. וממילא לפי"ז גם לומר בפירוש לקטן שיעשה את המלאכה עדיף מאשר שהרופא ירים בעצמו את השפופרת. אך לפי"ז עדיין יקשה דברי המשנ"ב שכתב על דברי הרמ"א שצריך לעשות בשינוי או ע"י גוי והוסיף "שה"ה ע"י קטן" והסברנו דבריו לעיל שכוונתו ע"י קטן של אחרים ולדברינו שבמקום פקו"נ איכא מצוה וליכא כלל כל תאכילום א"כ אין הקטן והגוי בעדיפות שוה וצ"ע.

ומה שנשאר כת"ר בצ"ע אם במעשה אחד שיש בו שני איסורים אי דמי לדינו של הר"ן, קדמו בזה בשו"ת אגרות משה (ח"ג אבהע"ז סימן ג') שכתב: "נמצא למה שבארתי גם להר"ן בחולה שיהיה הנדון אם להאכילו דבר שיש בו שני לאוין או להאכילו דבר שיש בו כרת, עדיף להאכילו דבר שיש בו שני לאוין מלהאכילו דבר שהוא איסור כרת, וראיה דהא עשה דוחה לא תעשה אפילו כשהן כמה לאוין כדאייתא בתוספות (יבמות ג' ע"ב ד"ה ל"ת) ולא שיש בו כרת לא דחי וצ"ע לדינא".

ט. באות נ"ב מסיק כת"ר וזה לשונו: "ואם הקטן מרים כדרכו אך אינו יודע שנעשה מלאכה או אינו יודע איזה מלאכה נעשה בהרמתו עדיף גם לצוות לקטן, מכיון שלא יודע שנעשה מלאכה או עבירה אין בהרמתו עבירה כלל, מאשר לעשות בעצמו כלאחר יד".

הנה באמרי בינה (שבת ז') תירץ על קושיית המוצל מאש דלעיל: כל מלאכת קטן נחשבת למתעסק ולולא הפסוק דל"ת כל מלאכה אתה ובנך היינו אומרים שאין כל איסור כשעושה על פי צווי אביו דבשבת מלאכת מחשבת אסרה תורה וכשמתעסק אין עליו שם מלאכה כלל ולא דמי לשרצים ודם וטומאה דגם בלי כוונה העבירה נעשית, ולכן הוצרכה התורה לכתוב אזהרה מיוחדת. וא"כ לפי"ז אחר שיש לנו פסוק דל"ת כל מלאכה אתה ובנך" גם אם הקטן מרים השפופרת כדרכו ואינו יודע שנעשית מלאכה אסור לאב לצוותו לעשות זאת ועובר על איסור דאורייתא. וא"כ גם בכה"ג עדיף שיעשה בעצמו כלאחר יד מאשר לצוות לבנו. ודלא כמסקנת כת"ר. וכן תירץ את קושיית המוצל מאש בשו"ת חלקת יואב (או"ח סימן א'), אך יעויין בשו"ת אחיעזר (ח"ג פ"א אות כ"ג) שדחה את דברי האמרי בינה בזה.

מה עדיף, שינוי כלאחר יד או להשתמש בקטן

ב

ב"ה כבוד הרה"ג ר' אלימלך שליט"א קבלתי מכתבו ובו השגות על מה שכתבתי במי שצריך לחלל שבת לצורך פיקוח נפש מה עדיף שיחלל על ידי קטן או שיחלל בעצמו כלאחר יד. וכת"ר משיג עלי בכמה דברים באיסור לא תאכילום והנני בראשונה אני נותן לו תשואות חן על שראה לעיין ולפלפל בדברי שכתבתי אני הדל ובעיקר דבריו שלא נכנסתי אז בכותבי מאמרי לבירור איסור לא תאכילום שידעתי שהאריכו בזה האחרונים בפילפולים עצומים ומהם באחיעזר ח"ג סימן פ"א ומאחר שלא רציתי להאריך במאמרי יותר מהראוי הן בכמות והן בזמן לכן קצרתי וכתבתי לפי פשטות הדברים אכן אחר שכת"ר נכנס לענין זה הכרחני ג"כ להכנס לזה, וזה אחלי בעוה"ש"ית אבקש סליחתו שלא כתבתי הדברים במהדורא שניה.

א. העתיק מהרשב"א יבמות שכתב להוכיח שמותר לספות לקטן איסור דרבנן בידים ממה שמותר להאכיל לקטן בידים ^{התוספת} ביום הכיפורים והקשה כת"ר מה ראה יש הרי ביוהכ"פ יש איסור תורה וזה בודאי אסור להאכיל בידים. ותיירץ שסובר הרשב"א שאיסור יום הכיפורים כיון שהאיסור תלוי בזמן לא אסרה תורה משום לא תאכילום רק שאסור מדרבנן ולמד הרשב"א שכמו שמותר להאכיל ביום הכיפורים לקטן ולא חוששים משום איסור לא תאכילום מדרבנן ע"כ שלא אסרו חכמים רק במאכיל לא לצורך הקטן אבל לצורך הקטן מותר גם מדרבנן ומזה יש ללמוד שמותר להאכיל איסור שאסור מחמת עצמו לעולם אם הוא איסור דרבנן לצורך הקטן זה מה שהבנתי תוכן דברי כת"ר. ולענ"ד יש לעיין בזה הן אמת שסברה זו שביום הכיפורים אין איסור לא תאכילום כיון שאין המאכל עצמו אסור רק היום גורם כתב המג"א בסימן רס"ט שמותר להטעים יין מקידוש ביהכ"נ לקטן וכך פירש המחצית השקל את המג"א. מ"מ קשה בעיני א' מה שכתב הרשב"א תדע שלצורך התינוק מאכילין לקטן בידים ביוהכ"פ ולא הביא הרשב"א מקור לזה שמותר להאכיל לקטן ביוהכ"פ. ועל פי דברי כת"ר יש לומר שלמד ממה שאסרו להטעים מכוס קידוש ביוהכ"פ לקטן משום דאתי למיסרך ולא אסרו משום לא תאכילום. עוד יש לומר שלמד הרשב"א דבר זה ממה שאמרו ביומא ע"ז שגזרו על שמאי שיטול שתי ידיו ויאכיל לתינוק הרי שמותר להאכילו בידים. אכן באמת יש לדחות שמה שמותר להאכיל לתינוק הטעם משום פיקוח נפש שלא יסתכן וכמו שכתב בשו"ע הרב סימן תרט"ז סעיף י' קטן שהוא פחות מבן ט' שנים שלימות אין מענים ואפילו אם הקטן רוצה להחמיר על עצמו מוחין בידו כדי שלא יבא לידי סכנה. ולפי"ז אין ראייה שמותר להאכיל בידים משמאי ששם אפשר שמדבר

בתינוק פחות מבן ט' ואפילו מדובר ביותר מבן ט' שאין סכנה שהרי מחנכין אותו לשעות מ"מ יתכן שיותר מהשעות שמחנכין אותו חוזר להיות סכנה. וקצת ראייה שיש סכנה שאם אין סכנה למה אינו חייב לחנכו לא לאכול כל היום ומאי שנא מכל המצוות שחייב לחנכו וגם מה הבדל יש שמחנכו לשעות ולא לכל היום. אכן יש לדחות שיתכן אף שאין סכנת נפשות אם יתענה כל היום מ"מ יכול להיות שיש סכנת חולי שאין בו סכנה ולא חייבו לחנך במקום חולי או צער גם אם אין בו סכנה. ויש להביא ראייה לזה שאין מצוות חינוך במקום שיביאו לחולי או לחולשה שהרי בבן י"ג שנים שלמות חייב להשלים אף שלא יודעים אם הביא שתי שערות והטעם כתב שם בשו"ע הרב ס"ח שכיון שיש ספק דאורייתא שמא הביא שתי שערות לכן גם לדעה שכל שלא הגיע ל"ג שלמות אינו משלים מדין חינוך מ"מ בספק דאורייתא חייב להשלים והשתא אם איתא שאין חשש חולי שאין בו סכנה פוטרת מחינוך א"כ ע"כ מה שלדעה זו אינו משלים כל שלא הגיע ל"ג שלמות משום חשש סכנה א"כ גם ביש ספק שמא הגיע ל"ג מ"מ בספק סכנה יש לפוטרו שספק נפשות להקל.

עכ"פ לפי שדחינו שאין ראייה שמותר להאכיל תינוק ביוהכ"פ במקום שאין סכנה משמאי כך יש לדחות גם הראיה מגמ' עירובין שלא אסרו להטעים לתינוק מכוס קידוש יוהכ"פ אלא משום שאתי למסרך ולא אסרו משום לא תאכילום שכוונת הגמ' שיתנו לתינוק שלא הגיע לט' שנים שמותר להאכילו משום חשש סכנה לכן אסרו מטעם שאתי למסרך. וזה אין להתיר גם משום סכנה שהרי אפשר להאכילו מכוס אחר לא של קידוש שלא יבוא למיסרך וכל שאפשר להצילו בדרך אחרת לא נתיר לעבור איסור שאין בו צורך שהרי מאכילין לחולה הקל הקל תחילה.

ב. קשה להבין ראית הרשב"א אפילו לפירוש כת"ר שלמד הרשב"א מאכל אסור מדרבנן שאין לא תאכילום לצורך הקטן ממה שמותר להאכיל איסור בידיים איסור תורה כשהמאכל מותר והיום גורם לצורך הקטן. מה ראייה אולי חמור איסור דרבנן במקום שיש לא תאכילום דאורייתא מאיסור דאורייתא במקום שאין לא תאכילום דאורייתא. ועיין בתשובת רע"א סימן יג בענין אם מותר לנסוע בספינה להתפלל בציבור ולפי דבריו יש מקום גדול לחלק ביניהם. ואין רצוני להאריך הרבה בפרט זה שלא להאריך בפלפולים יותר מדאי.

ג. קשה לי על עצם החילוק אין מאכל אסור ליום אסור שהנה המג"א למד חילוק זה מתוס' גיטין ותוס' שבת י"ב ב' ד"ה רבי נתן ואעתיק לשון התוס' שבת רבי נתן אומר קרא והטה, הכא ובמכות שהרג עד זומם וכו' לא פריך והא אין הקב"ה מביא תקלה על ידי צדיקים אומר ר"ת שלא פריך אלא גבי אכילת איסור שגנאי הוא לצדיק ביותר ובפסחים ק"ג דר' ירמיה אשתלי וטעים קודם הבדלה ובר"ה כ"א בסיס תבשילא דבבלאי בצומא רבה התם לא היה מאכל איסור אלא השעה אסורה וכו' עכ"ל. והמבואר מזה שאכילה ביום הכיפורים מכיון שאין המאכל אסור אלא היום גורם אין זה גנאי ביותר והרי זה כעבירה אחרת שאינה של אכילה שבזה לא פריך והא אין הקב"ה מביא תקלה על ידי צדיקים. והשתא אם נאמר שגם איסור לא תאכילום אינו אלא במאכל אסור ולא באיסור שהיום גורם

צריך לומר שאין איסור לא תאכילום אלא במאכלות אסורות ולא בעבירות אחרות. וזה ודאי אינו נכון שהרי איסור לא תאכילום נלמד גם ממה שהזהירה תורה גדולים על הקטנים שלא לטמאותן הרי שנוהג לא תאכילום בכל האיסורים. גם קשה בעיני אף אם נמצא תירוץ למה שהקשינו אבל קשה שהרשב"א יוכיח מדבר שלכאורה אין ראייה ויש לדחוק וליישב ואילו הרשב"א סתם דבריו וסמך על המעיין שבעצמו יפלפל ויבין ראייתו.

לכן לולא דברי המג"א ולולא דמסתפינא הייתי אומר שהרשב"א הוכיח דבריו לא מאכילה ביום הכיפורים אלא מסיכה ורחיצה ביום הכיפורים שמותר לרחוץ ולסוך קטנים מזה יש להוכיח שלא אסרו להאכיל קטן איסור דרבנן בידים לצורך הקטן. ואעתיק לשון הר"ן יומא ריש יום הכיפורים וזה הר"ן שהביא כת"ר בעצמו וז"ל "ולא מיחווירא לי הא דתניא לקמן התינוקות מותרים בכולם חוץ מנעילת הסנדל ומוכת בגמ' דמותרים בכולם דקאמר היינו שמותר לגדולים לרוחצן ולסוכן וכמו שנפרש לקמן והא הני ודאי לתענוג עבירו ואי מתמנעי חד יומא לא מסתכני ואי מדאורייתא היכי שרי והא כתיב לא תאכילום וכו'" הרי דברנו מפורש בר"ן שאם היה איסור דאורייתא בסיכה ורחיצה לא היה מותר לגדול לסוכן ולרוחצן אלא אם יש סכנה אלא בהכרח שאיסור רחיצה וסיכה הוא מדרבנן ובאיסור דרבנן אין איסור להאכיל בידים אם הוא לצורך הקטן והן הן דברי הרשב"א שאיסור דרבנן מותר להאכיל לצורך הקטן ופוק חזי שהרשב"א כתב לשון אם הוא רביתא דקטן ולשון זה עצמו אמרו בגמ' למה מותר לרוחצן ולסוכן ולפי"ז החילוק בין צורך הקטן לאין צורך הקטן מה נחשב צורך מה שהוא רביתא ואילו נעילת הסנדל שאינו רביתא לא נחשב צורך וזה עצמו מבואר ברשב"א וא"כ דברי הרשב"א כפשוטן. ומה שמותר להאכיל מאכל לתינוק צריך סכנה ובמרומו בדברי הר"ן שהעתקנו. אלא שצריך ישוב למה כתב הרשב"א שמותר להאכיל ביום הכיפורים אם כוונתו רחיצה וסיכה נראה לעג"ד שהרשב"א קורא גם לרחיצה וסיכה להאכיל שכוונה לאיסור לא תאכילום שמותר להאכיל היינו איסור להאכיל לקטן איסור דרבנן כרחיצה וסיכה ביום הכיפורים כיון שהם צורך הקטן.

אכן לשון הרשב"א ביבמות קי"ד באמצע ד"ה רבי יוחנן אחר שחילק באיסור דרבנן בין צורך הקטן ללא צורך הקטן כתב וז"ל "ואיכא למידק היכי חיישינן להכי והלא אנו מאכילין את התינוק ביום הכיפורים וכדאמרין מעשה בשמאי וכו' וגזרו עליו שיאכיל בשתי ידיו אלא ודאי התם משום צרכו של תינוק ולצרכו לא חיישינן לסרוכי אבל לצורך עצמינו כההיא לזרוע כשות בכרם או כההיא דכוס של קידוש אסור" לפי דרכנו נראה שבא להוכיח שיש לחלק בין צרכנו ובין לצורך הקטן שכל שעושים לצורך הקטן אין חשש שאתי למוסרך שהרי אנו מאכילין לקטן ביוהכ"פ בידים ואילו להטעימו מכוס קידוש אסור ואם אין חילוק בין לצורכו ובין לצרכנו א"כ למה לא ניתן לו מכוס של ברכה כיון שבין כך נותן לו משום סכנה אלא ע"כ שאם נותנים לצרכנו אתי למוסרך.

אכן כל זה כתבתי לפלפולא מאחר שהביא כת"ר מכמה וכמה שפירשו שאין ביוהכ"פ משום איסור לא תאכילום שאין המאכל אסור ויש ליישב מה שהקשתי א' מהיכן למד הרשב"א שמותר להאכיל בידים ביוהכ"פ יש לומר שלמד כן משמאי

שגזרו עליו להאכיל בשתי ידיים ואין לומר שמטעם סכנה התירו שא"כ מה טעמא דשמאי שלא רצה להאכיל וכי שמאי חולק על הדין שפקות נפש דוחה לאיסורים אלא ע"כ שלא היה סכנה ומה שלא רצה שמאי להאכיל הוא מטעם שלא יצטרך נטילת ידיים וגזרו עליו שיאכיל בשתי ידיים. ומה שהקשינו קושיה ב' איך דימה הרשב"א איסור מאכל דרבנן לאיסור דאורייתא שהיום גורם נראה שהרשב"א כתב שמחמת שהוא מדרבנן נחתין חד דרגא ולכן מאכילין בידים דרבנן ולפי זה הדמיון נכון שכל דרבנן מוריד חד דרגא ואם כי במקומות אחרים אומרים כל דתיקון חכמים כעין דאורייתא תיקן ובודאי שאין מורידין דרגא בדרבנן. ומה שהקשינו באות ג' על המג"א שסמך על סברת התוס' שכתבו לחלק בין איסור מחמת עצמו לאיסור מחמת היום שא"כ גם אנו נאמר שאין איסור לא תאכילום במטמא קטן כמו שאין בזה תקלה לצדיקים יש ליישב שלא לכל דבר דימה המג"א דין לא תאכילום לתקלה שאין הקב"ה מביא לצדיקים ובאמת נוהג דין לא תאכילום גם בדברים שיתכן שיבוא תקלה לצדיקים רק שיהיה הדבר עצמו אסור לעולם אבל כל שהאיסור נגרם מחמת הזמן בזה לא נאסר להאכיל לקטן.

אכן לענ"ד נראה שסברת המג"א כך היא שמותר ליתן לתינוק לטעום מכוס קידוש שמקדשים בביהכ"נ אף שאינו יוצא ידי קידוש שאינו במקום סעודה ואין בזה איסור לא תאכילום. ונקדים מה שכתב המג"א בסימן תר"מ סק"ג על מה שכתב בשו"ע שם ס"ב "קטן שאינו צריך לאמו שהוא כבן חמש כבן שש חייב בסוכה מדברי סופרים כדי לחנכו במצוות" ועל זה כתב המג"א ואמו אינה חייבת לחנכו וכו'. ומ"מ משמע דאחר לא יכול להאכילו בידים כמ"ש בסימן רסט עכ"ל ופירש המחצית השקל "אבל אסור להאכילו בידים ממש חוץ לסוכה דהיינו שיתן לתוך פיו של קטן זה לכו"ע אסור דהוי כאילו מאכילו נבלה בידים דאסור" עכ"ל ולכאורה אינו מובן אדרבה הרי בסימן רס"ט מבואר שאין איסור לא תאכילום ביום הכיפורים משום שהיום גורם והמאכל עצמו מותר וא"כ מכש"כ לאכול חוץ לסוכה שהמאכל עצמו מותר וא"כ המג"א סותר דברי עצמו. וכיותר שכתב כאן כמו שכתבתי בסימן רס"ט ואדרבה שם מבואר שמותר ומצאתי שהפמ"ג בס' תר"מ בא"א סק"ג כתב וז"ל עמ"א ומ"ש לאחר לא יכול להאכילו בידים לכאורה ראוי להיות יכול אחר להאכילו בידים דיש חילוק בין אכילת איסור ובין היתר בזמן האסור כמ"ש ריש סימן רס"ט וי"ל בזה ועא"ר סימן שמג עכ"ל והמ"ב העתיק כמו שכתב המג"א לפנינו והדבר תמוה, עוד יש לתמוה על המג"א אם האמת שיש איסור לא תאכילום במאכל לקטן חוץ לסוכה א"כ לפי"ז יש לאסור גם להאכיל תינוק קטן ביותר שהרי האיסור להאכיל בידים נוהג גם בקטן בן יומו ואפילו בעובר וכמשי"כ הש"ך בשם הרוקח שמעוברת אשת כהן אסורה ליכנס לאהל המת משום איסור לא תאכילום, רק שהתיר מכח ס"ס שמא נקיבה שמא נפל וכמו שהביא המג"א בסימן שמ"ג סק"א ולפי"ז בכלו חדשיו אסור שאין ס"ס. וכן בזמנינו שיש אפשרות לדעת שהעובר זכר אסור ליכנס לאהל המת ומה שהקשה המג"א מטהרה בלועה עיין תשובת אבני מילואים עכ"פ חזינן שאיסור לא תאכילום נוהג גם בעובר ואם כן איך מותר להאכיל תינוק חוץ לסוכה ולהניחו לישון חוץ לסוכה ובמשנה סוכה מעשה שילדה כלתו של שמאי הזקן ופתח

המעזיבה וסיכך על גבה והשתא מה רבותא דשמאי הזקן הרי אסור מעיקר הדין ומן התורה להאכיל ולהניחו לישון חוץ לסוכה ועיין.

לכן נראה פשוט שאין איסור לא תאכילום אלא במאכילו איסורים אבל במאכיל חוץ לסוכה אין כאן איסור באכילה רק שבאותו זמן שאוכל חייב בסוכה ובזה שמאכילו מבטלו ממצוה ועל ביטול מצוה אין איסור לא תאכילום שכן שהקטן אינו מצווה במצווה אין כאן איסור כלל. משא"כ במאכילו מאכל אסור שיש מציאות איסור וזה אסור להאכיל גם לקטן תדע שהרי קטן אוכל נבלות נסתפקו בגמ' אם חייבין בי"ד להפרישו ואילו לחנכו במצוה לכו"ע אינו אלא משום חינוך ובלא הגיע לחינוך אין מצוות חינוך ואילו שכתוב שם מפורש דבר זה וכוונת המג"א שיש איסור לא תאכילום במאכילו חוץ לסוכה היינו בקטן שהגיע לחינוך וחייב במצוות סוכה מדרבנן בזה אסור להאכילו בידים חוץ לסוכה שמאחר שמדרבנן גם קטן זה חיוב במצווה אסור לבטלו מהמצוה שזה כמאכילו איסור בידים ומכח זה נראה שמה שהתיר להאכיל קטן ביום הכיפורים טעם הדבר שאף שהאוכל ביום הכיפורים עובר בלא תעשה וכמו שפסק הרמב"ם בפ"ב משביתת עשור ה"ד ומבואר בגמ' דף פ"א שנלמד מגז"ש נאמר עונש במלאכה ונאמר עונש באכילה מה מלאכה לא עונש אלא א"כ הזהיר כך אכילה לא עונש אלא א"כ הזהיר מ"מ נראה שעיקר מצוות יום הכיפורים עשה הוא ועניתם את נפשותיכם והל"ת אינו אלא אזהרה לשמור מצוות עינוי תדע שאמרו שם בגמ' אמר ר"ל מפני מה לא נאמרה בתורה אזהרה בעינוי דלא אפשר וכו' מתקיף לה רב ביבי בר אבבי נכתוב בחמנא השמר במצות עינוי ומתוך הגמ' א"כ השמר דלאו לאו השמר דעשה עשה וכו' הרי שבאזהרת יום הכיפורים הוא לשמור מצוות עינוי [ודומה לסברה זו כתב הרמב"ן קידושין סוף פ"א דלאו דלא תשים דמים בביתך שהוא אזהרה לשמור מצוות מעקה] ולפי"ז נראה שקטן כיון שפטור ממצוות עינוי שוב אין באכילתו משום אכילת איסור ודומה לאכול חוץ לסוכה וזה כוונת המג"א שאין המאכל אסור אלא יומא קא גרם היינו שמצוות היום גורם.

אכן עדיין יש לעיין למה אסר המג"א להאכיל לקטן חוץ לסוכה וביום הכיפורים לא התיר אלא להאכיל לקטן שלא הגיע לחינוך או אפילו הגיע לחינוך שעות, ומאכילו אחר השעות האלו אבל להאכיל לקטן בשעות שחייב לחנכו אסור גם לאחרים משום איסור לא תאכילום ולאב אסור משום חינוך ואין הפרש בין אכילה ביום הכיפורים לאכילה חוץ לסוכה. עוד יש לעיין לפי מה שכתב הרשב"א שאיסור דרבנן לצורך הקטן מותר להאכילו א"כ למה אסור להאכילו חוץ לסוכה לפי מה שהסברנו שהאיסור בא מחמת שרבנן תקנו חינוך לקטן וא"כ אין כאן אלא מצווה דרבנן והמאכילו דומה למאכילו איסור דרבנן והיה לנו להתיר לצורך קטן ואולי סובר המג"א שלא התיר הרשב"א אלא כשהאיסור הוא איסור דרבנן אבל סוכה ויום הכיפורים הם איסורי תורה רק שהחיוב לקטן הוא מדרבנן זה חמור יותר ואסור להאכילו כן נראה ליישב דעת המג"א. ולפי זה יוצא שלצוות לקטן לעשות מלאכה אסור מן התורה משום לא תאכילום. וכן יש להוכיח מתשובת רע"א סימן טו שאסר לצוות לקטן להביא סידור לבהכ"נ דרך כרמלית משום שמאכילו בידים איסור דרבנן לצורך הגדול. והשתא לסברת כת"ר שאין לא תאכילום דאורייתא

במאכילו מלאכה בשבת רק איסור דרבנן א"כ היה לנו לנחות תרי דרגות ולהתיר בכרמלית שהוא תרי דרבנן גם לדרכנו אכן אין הכרח בזה שיש לנחות תרי דרגות אף שחד דרגא נחתין באיסור דרבנן. ויותר נראה שגם לפי דרכי שמותר להאכיל קטן חוץ לסוכה בלא הגיע לחינוך וכן ביוהכ"פ מ"מ לדרכנו אסור משום שאתי למיסרך וזה איסור חדש שלא להסריך קטן שאל"כ הרי יכלו לקדש ביום הכיפורים על הכוס ולהטעימו לקטן פחות מבן ט' שמסתמא הגיע לחינוך למצוות קידוש או לקדש אחר שעות החינוך ולהטעימו לכל קטן אלא ע"כ שמשום אתי למסרך אסור. ומה שהביא כת"ר מ"מ כ סימן של"ד בשער הציון אות נ"ד שאחר אסור לומר לקטן לכבות הדליקה עכ"פ מדרבנן יתכן שדעת המ"ב שאין איסור לא תאכילום נוהג רק באכילת שרצים ודג וטומאה ושאר כל האיסורים אינו אלא מדרבנן וכמו שסבירא להו לכמה פוסקים עיין ב"י בסימן שמ"ג. ואחיעזר תפס בדעת הרשב"א שסובר שאיסור לא תאכילום בשאר איסורים חוץ מג' שגילתה תורה בפירוש הוא מדרבנן ועיין בית הלוי ח"א סימן ט"ו ולכן כתב לשון עכ"פ מדרבנן היינו שבודאי יש איסור דרבנן אבל יתכן שיש גם איסור תורה ואילו לסברת כת"ר מה הלשון עכ"פ היה לומר אסור מדרבנן.

עכ"פ לדעת הסוברים שאיסור לא תאכילום דרבנן יש לומר כדעת כת"ר שעדיף שיעשה על ידי קטן שאינו בנו ולא על ידי עצמו כלאחר יד. אכן אפשר שיותר חמור לומר לקטן שיש בעיקרו איסור דאורייתא לא תאכילום באיסורים אחרים משא"כ כלאחר יד שבודאי אינו אלא מדרבנן אכן לסברא שכתב האחיעזר משם ר' חיים הלוי שאיסור לא תאכילום הוא איסור כללי והעובר ומאכיל לקטן איסור מלאכה בשבת אינו נחשב כמחלל שבת שדינו כעכו"ם אלא כעובר עבירה אחרת אם כן יש לדון שעדיף לעבור איסור דרבנן שאינו איסור שבת מאשר לעבור איסור שבת שגם באיסורים דרבנן יש לומר ששייך הדין של הקל הקל תחילה וצ"ע. אכן מה שהביא כת"ר באות ה' שמותר להאכיל לקטן חמץ בידים גם בשאין בו סכנה והביא כן מהשו"ע הרב גם במ"ב מבואר כן שם בסימן ת"נ זה באמת קושיה גדולה ולענ"ד דבר זה קשה גם לדעת כת"ר שסובר שאיסור התלוי בזמן אין בו משום לא תאכילום. מ"מ יש לעיין שאם יסוד החילוק בין איסור התלוי בזמן ללא תלוי בזמן הוא משום שבתלוי בזמן אין המאכל עצמו אסור וכמו שנתבאר בתוס' גיטין ושבת לענין אין הקב"ה מביא תקלה לצדיקים א"כ נראה שחמץ בפסח המאכל עצמו שבימי פסח החמץ אסור ואינו דומה למאכלים ביום הכיפורים שגם ביוהכ"פ עצמו אין המאכלים אסורים תדע שהרי יש פוסקים סוברים שחמץ איסורא בלע כל השנה הרי שחמץ הוא דבר אסור לענין אכילה בימי הפסח וא"כ היה לנו לומר שיש איסור לא תאכילום חמץ בפסח זולת אם נאמר שטעם מה שחלוק איסור התלוי בזמן משאר איסור שנחשב לאיסור קל ולכן אין ללמוד ממה שאסרה תורה להאכיל דם ושרצים וטומאה לאיסור חמץ בפסח. אכן מהאחיעזר נראה שתפס בדעת הרשב"א שלא תאכילום בשאר איסורים אינו אסור אלא מדרבנן ולכן התירו לצורך הקטן ונראה שגם דעת המתירים לתת חמץ בפסח לקטן הולכים בדעה זו אכן דעת המג"א צ"ע שלהאכיל תינוק שהגיע לחינוך חוץ לסוכה אסר ואילו להאכיל חמץ בפסח התיר. וביותר יש

לתמוה ממה שכתב הרשב"א בשבת דף קנ"ג ב' ד"ה איכא דאמרי על מה שאמרו שם בגמ' שמי שהחשיך לו בדרך נותן כיסו לקטן וז"ל וק"ל כיון דבגדול אסור וכדאמרינן בסמוך כל שבגופו חייב חטאת בחבירו פטור אבל אסור א"כ היכי יהיב ליה לתינוק דאע"פ שאין ב"ד מצווין להפרישו למוספא ליה בידים אסור דקרינן ביה לא תאכילום וי"ל דשאני הכא דאפילו בגדול ליכא אלא איסורא דרבנן ובשל דבריהם אפילו לכתחילה ספינן ליה בידים וכמו שכתבתי אני בפרק חרש ביבמות ובגיטין פרק הנזיקין בס"ד. ומכאן ראייה לדברי ואע"ג דמשום דלא ליתי למסרך אסור בכל מידי דקא עביד מחמת גדול הכא במקום דאיכא למיגזר דאי לא שרית ליה אתי איהו למיעבד איסורא בידים שרינן ליה ולא חיישינן בכי דלמא אתי למיסמך כנ"ל עכ"ל הרשב"א, ומדברי הרשב"א אלו נדחו הן דברי וסברת כת"ר שאיסור שבת יומא קא גרים ואין לא תאכילום מן התורה והן מה שכתב האחיעזר שדעת הרשב"א שלא תאכילום בשאר איסורים אינם אסורים אלא מדרבנן ונתחזקה דברי כמה שפירשתי לעיל דברי הרשב"א מה שכתב לענין יום הכיפורים שמותר, עכ"פ ממה שהביא כת"ר הדין שמותר להאכיל חמץ לקטן בפסח בידים לא מצאתי ישוב והסבר לפי קט דעתי ואני נכון בזה ועיינתי ברבינו ירוחם נ"א ח"א שזה מקור דברי המג"א בסימן שמ"ג והרב שו"ע ושם לא כתב דין זה שמותר להאכיל בידים לתינוק רק התיר לומר לגוי להאכילו וגם אין לומר שמה שהתיר שו"ע הרב והמג"א מדברים בחמץ דרבנן חדא שלא הזכירו וסתמו דבריהם ועוד שאם כן אין כאן ענין לא יראה ואילו הם מדברים שלא יקח הגדול בעצמו החמץ שלא יעבור כל יראה סוף דבר צ"ע רב בעיני ליישב דין זה.

ועתה אבוא להעיר על יתר דבריו מה שהביא באות ה' קושית הרע"א על תוס' פסחים פ"ח א' (במערכה ח') איך מותר להאכיל לקטן מפסח שלא למנויו ותימצו שבמקום חינוך מותר והקשה רע"א איך נתיר איסור מן התורה בגלל חינוך דרבנן ולענ"ד יש ליישב כך שדעת התוס' שהטעם שאסרה תורה להאכיל לקטן שלא יתרגל ויבוא לעשות כן בגדלותו ולכן כל שיש כאן מצוות חינוך לא שייך שיתרגל בעבירה אדרבה יתחנך למצוות ואף שאין דורשים טעמא דקרא מ"מ מסתבר שלא אסרה תורה להאכיל לקטן דבר שאילו היה גדול היה מותר לו ורק קטנותו גרם לו ואינו אסור אלא עשה כן בגדלות היה עובר דוגמא לדבר להלביש קטן בטלית של פשתן שיש בו ציצית תכלת שנחיר שאילו היה גדול היה מותר מכח עשה דוחה לא תעשה וכן להאכיל לקטן כזית מצה מחדש וכדומה זה מותר ומטעם זה נראה שאין היתר להאכיל לקטן מפסח שלא נמנה עליו כלל רק בפסח שנמנה עליו רק שלא חל המינוי כיון שקטן פטור מפסח ואילו עשה דבר כזה בגדלות היה מותר אבל כל שלא נמנה על הפסח כלל בזה גם אילו עשה כן בגדלות היה אסור לו א"כ גם בקטן יש לא תאכילום ומיושב מה שהקשה למה אסור ללמד לקטן תורה מי שאסר הנאתו על הקטן משום לא תאכילום נתיר משום חינוך ולפי דרכנו לא קשה שדבר זה אסור בגדול וממילא אין החינוך מתיר איסורים.

מה שהביא כת"ר מהמ"ב בסימן שכ"ח סקל"ו שכתב "והוא הדין על ידי קטנים" ופירש כת"ר בכוונתו שקטנים ונכרים שווים ומזה הוכיח שאין איסור דאורייתא במאכיל לקטן איסור מלאכה בשבת לענ"ד אין הכרח לפירושו ואפשר

שכוונתו שלא תאמר שאסור לעשות על ידי קטנים במקום שיש גדולים שלא יבוא להקל ולומר שאין איסור לחלל שבת על ידי קטנים גם במקום שאין פיקוח נפש וכמו שכתב המ"ב בעצמו בס"ק ל"ג לענין נשים בשם הרמב"ם.

ומה שכתב כת"ר שמותר לומר לקטן להרים שפופרת טלפון לצורך הצלה ועדיף מלהרים בעצמו כלאחר יד משום שיש כאן חינוך למצווה וכל שיש חינוך מצוה לא נאסר משום לא תאכילום לענ"ד לפי מה שכתבתי לעיל שלא אמרו סברה זו שבמקום חינוך אין לא תאכילום רק בזמן שאילו היה גדול היה מותר לו אבל כאן אילו היה הקטן גדול לא היינו מתירים לו אלא להגביה כלאחר יד ולא להרים השפופרת כדרכו וממילא יש כאן לא תאכילום תדע שאל"כ מה ששינינו בר"ה שופר אין עולין באילן להורידו וכן אין חותכין אותו לא בדבר שהוא מלאכה ולא בדבר שהוא משום שבות למה לא לישתמוט לא בגמ' ולא בפוסקים שמותר לעשות דבר זה על ידי קטן ומשום צורך מצוה לחנכו ואין להקשות א"כ גם לדידי נתייר לו מלאכה דרבנן לצורכו של קטן שישמע גם הוא שופר יש לומר שאף להרשב"א שהתיר להאכיל איסור דרבנן לצורך הקטן היינו צורך גופו של קטן שהוא רבוא אבל לצורך מצווה של קטן לא התירו.

ומה שכתב כת"ר מאגרות משה שהביא ראייה שעובר עבירה שיש בה שני לאוין קל יותר מעובר עבירה שיש בה כרת וראיתו ממה שעשה דוחה תרי לאוין ואילו לעבירה שיש בה כרת אינו דוחה לענ"ד יש לומר שאין למדים מדיני דחיות לחומר האיסור שהרי לאו חמור מעשה ומ"מ עשה דוחה ללאו ע"כ גזה"כ וכמו שאמרו בגמ' יבמות וכך היא המדה שלאוין נידחים ולאוין שיש בה כרת אינם נדחים תדע שהרי מצינו שעשה דוחה שני לאוין גם במקום שעוברים הלאוים בשתי מעשים שהרי אם לא גילתה תורה שאין חייבי כריתות מתיבמות היה יבום דוחה והרי יש בחייבי כריתות שני לאוין לאו דלא יקרבו לגלות ערוה ולאו של האיסור עצמו ואינו דומה לסברה שכתב "הבית לוי" שלכן דוחה ללאו דלא תקרבו אף שאינו בעידנא שעדיין אינו מקיים העשה בשעת קריבה ותירץ ה"בית לוי" שלא אסרה תורה לא תקרבו אלא בשהביאה עצמה אסורה אבל המקום שהביאה מותרת אין לא תקרבו מ"מ כל זה ליישב קושיה שלא בעידנא אבל מ"מ מצד לא תקרבו נעשה העבירה חמורה יותר ועובר שני לאוין כן נראה מסברה אכן יש לומר שאחרי שלמדנו שאין עשה דוחה לאו שיש בה כרת חזרנו גם מדין זה ואין עשה דוחה לעבירה שיש בה שני לאוין.

ומה שהביא כת"ר בסוף דבריו מה"אמרי בינה" שאיסור לא תעשה מלאכה אתה ובנך אסור גם בזמן שאין הקטן עושה המלאכה במחשבה שהרי קטן אין לו מחשבה ומה דן כת"ר שהוא הדין לומר לבן להרים שפופרת של טלפון אסור מן התורה גם בבן קטן מאד שאינו יודע שעושה מלאכה לענ"ד אין דבר זה מוכרח ויתכן שרק במרים הקטן היודע שנעשה מלאכה רק שקטן אין לו מחשבה וחשיב כמתעסק מ"מ אסור שזה גופא אסרה תורה אבל בזמן שהקטן כלל אינו יודע שנעשה מלאכה בזה אין איסור וטעם החילוק יש להסביר על פי מה שכתבנו לעיל שאסרה תורה לומר לקטן שאילו היה גדול היה אסור שלגדול הרי יש מחשבה זה אסרה תורה גם בקטן אבל כל שאומר לקטן לעשות מלאכה בלי מחשבה שגם אילו

היה גדול לא היה בזה מלאכה בזה לא אסרה תורה ודומה סברה זו לסברה שכתבנו לעיל בענין מה שמותר לחנך קטן בדבר האסור ואין בזה משום לא תאכילום. אכן בפשטות מסברת ה"אמרי בינה" שכתב שמצטרף מחשבת הגדול למעשה הקטן והרי זה כמחמר אחר בהמתו שחשיב מלאכה אף שהבהמה אין מחשבה ואינה יודעת שיעשה מלאכה עכ"פ כבר כתב כת"ר שהאחיעזר לא הסכים לסברת ה"אמרי בינה" ועיין גם בשו"ת הרי"ם או"ח סימן ג' בדבריו העמוקים וכאן אסיים אף שבכל סברה יש עוד לפלפל הרבה.

עוד אזכיר קושיה מפורסמת מאמו של רע"א על כתבי האר"י שכתב שהנזהר במשהו חמץ ניצול מלעבור שום איסור וא"כ איך יתכן שיביא הקב"ה תקלה לצדיק במידי שלא מחמת אכילה שא"כ נכשל בעבירה כבר נכשל במשהו חמץ ולדברי כת"ר מיושב שחמץ איסור התלוי בזמן עכ"פ מקושיתה יתחזק סברתו.

מה עדיף, שינוי כלאחר יד או להשתמש בקטן

לכבוד הרב הגאון רבי זלמן נחמיה גולדברג שליט"א
אחדשכת"ר, הנני להודות על דברי תשובתו להערותי, אשתדל בעזה"ת לענות על
עיקרי הדברים שבתשובתו.

א. מה שהקשה כת"ר על הרשב"א שכתב: "תדע שלצורך התנוק מאכילין
לקטן בידים ביוהכ"פ" ולא הביא מקור לכך שמותר להאכיל קטן ביוהכ"פ? נראה
שכוונתו ממעשים בכל יום שמאכילים קטן ביוהכ"פ, כמו שכתבו התוספות (גיטין
ב' ע"ב) לגבי שחיטה שעד אחד נאמן "ומעשים בכל יום דמהימן". ועוד נראה
שכוונתו לברייתא (יומא ע"ח ע"ב): "התנוקות מותרין בכולן" פרש"י בכל הני
דמתניתין אכילה ושתייה וכו' ובהמשך הגמרא שם "הא מותרין לכתחילה" כתב
רש"י שאם בא לימלך אומרים לו האכילוהו ורחוץ אותו, ומסבירה הגמרא
שהיתר הוא משום רבותייהו דקטן, וא"כ זהו שכתב הרשב"א "תדע שלצורך
התנוק מאכילין בידים ביוהכ"פ", ה"תדע" מפורש בהדיא בברייתא.

ב. הרשב"א הביא ראיה שמותר להאכיל קטן ממה שגזרו על שמאי שיטול
שתי ידיו ויאכיל לקטן, והקשה כת"ר הרי י"ל שמותר להאכיל משום פקו"נ והביא
שכן כתב בשו"ע הגר"ז. הן אמת שזוהי שיטת הרמב"ם (שכיתת עשור פ"ב, י"א)
וכן כתב "הכל בו", אך אין סוברים כן הרבה ראשונים שנינו במשנה (יומא פ"ב,
ע"א): "התנוקות אין מענין אותן ביוהכ"פ" כתב רש"י אין חייבין למנוע מהן
מאכל" מזה שכתב שאין חייבין משמע שאין כל איסור אם רוצה לענותן ואילו היה
בזה חשש פקו"נ בודאי שהיה אסור, יעויין בר"ן וב"י תרט"ז ד"ה אמאי דתנן
שדייקו כך מדברי רש"י, וכן מוכח מדברי רש"י שהבאנו לעיל שמותר להאכילן
משום רבותייהו ולא משום פקו"נ, וכן כתב "המאירי" (ערובין מ') שהבאתי
במכתבי הקודם שאין הטעם משום פקו"נ, וכן הוא בהדיא בספר הישר לר"ת
תשובה נ"ב יע"ש. ובשו"ע הגר"ז רס"ט ג כתב: "מאכילין קטנים ביוהכ"פ אפילו
שאיין בו חשש סכנה אם יתענה". וא"כ איני רואה כל קושיא על הרשב"א בענין זה,
מאחר שחבל ראשונים סוברים שאין הטעם משום פקו"נ וכך נוקט גם הרשב"א.
ומה שרצה כת"ר לפרש דברי הרשב"א שהוכיח את דינו שאיסור דרבנן
מאכילין לקטן לצרכו מסיכה ורחיצה ביוהכ"פ שמותר לרחוץ ולסוך מוכח שאיסור
דרבנן מאכילין, ואין כוונתו להוכיח כלל מאכילה, ורק הרשב"א קורא גם לרחיצה
וסיכה להאכיל וכוונתו לאיסור לא תאכילום. וכת"ר מוכיח זאת בזה הלשון: "ופוק
חזי שהרשב"א כתב לשון אם הוא רביתא דקטן ולשון זה עצמו אמרו בגמרא
כטעם להיתר רחיצה וסיכה" הנה הבאנו לעיל את דברי רש"י שדברי הגמרא
דמשום רבותייהו מותר מוסבים גם על אכילה ושתייה, וא"כ אין כל ראיה מלשון
זה שברשב"א, וכן המג"א (רס"ט, א') הביא בשם הרשב"א בזה"ל: "דכל מידי

דהוא רביתא דתנוק כגון אכילה ושתייה מותר להאכילו בידים דלא גזרו בהו חכמים דהא אפילו ביוהכ"פ מצוה להאכילו ואין מחנכין אותו אפילו לשעות" הרי שהביא את דברי הרשב"א באכילה ושתייה וזהו דלא כדברי כת"ר.

ג. מה שכתב המג"א שמותר ליתן לתנוק לטעום מכוס של קידוש שמקדשים בביהכ"נ אף שאינו יוצא בקידוש זה משום "שאין המאכל אסור אלא יומא קא גרם" ורוצה כת"ר להסביר דבריו היינו שמצות היום גורם ולכן מותר להשקותו כיון שקטן אינו חייב במצוות עשה אין על אכילתו משום אכילת איסור. איני מבין מה הרותח בהסבר זה הרי המג"א התיר זאת גם לקטן בר חינוך כמבואר בהדיא בדבריו ובמשנ"ב שם, וא"כ גם אם מצות היום גורם היה צריך להיות שאסור להטעימו מכוס של ביהכנ"ס, כמו שכתב כת"ר לגבי סוכה ויוהכ"פ שאסור להאכיל לקטן בר חינוך מצד בטול המצוה. ובע"כ שההסבר בדברי המג"א כמו שכתב בשו"ע הגר"ז רס"ט ג': "מותר להאכיל קטן קודם קידוש כי המאכל מותר אלא שהוא זמן האסור כמו ביוהכ"פ".

עוד הביא כת"ר את דברי המג"א (תר"מ, ג') שאסור להאכיל קטן מחוץ לסוכה כפי שהעתיקו המשנ"ב והסביר שאיסור זה הוא דוקא בקטן שהגיע לחנוך שאסור לבטלו ממצוה ושוב הקשה מדוע ביוהכ"פ התיר המג"א להאכיל? ויצא כת"ר לחדש שכל ההיתר להאכיל קטן ביוהכ"פ דוקא בלא הגיע לחנוך אך להאכיל קטן בשעות שחייב לחנכו אסור משום לא תאכילום ואין הבדל בין אכילה ביוהכ"פ לאכילה מחוץ לסוכה.

גם בזה איני יודע מה חדש בזה הרי הדברים מבוארים בהדיא במג"א (תרט"ז, ב) וזה לשונו: "ביוהכ"פ גם האם לא תתן להם לאכול דהוי כמאכילו נבלות בידים ולא דמיא לסוכה שרשאים ליתן לו לאכול חוץ לסוכה, דהתם באכילה אין איסור והיא נותנת לו ומה לה אם יאכל בסוכה או חוץ לסוכה ואינה מחוייבת להכניסו לסוכה, משא"כ כאן דהאכילה בעצמה אסור והוי כנותנת לו נבלה".

מבואר בהדיא בדבריו שביוהכ"פ קטן שהגיע לחנוך אסור להאכילו, וכן מבואר בדבריו ההיפך מה שנקט כת"ר שבסוכה יש איסור להאכילו מחוץ לסוכה, ואכן כבר עמד על כך בהגהות "לבושי שרד" (תר"מ, ב) על הסתירה שבדברי המג"א ומשום כך הגיע לאותה מסקנא של הפמ"ג שכת"ר מביא שיש להגיה בדברי המג"א "שאחר יכול להאכילו מחוץ לסוכה", וממילא נופלים כל דברי כת"ר שרצה לומר שגם בבטול מצות עשה יש איסור מדרבנן להאכילו, כי מבואר בדברי המג"א שביוהכ"פ אסור להאכילו בהגיע לחנוך היינו משום שביוהכ"פ אינו בטול עשה אלא האכילה בעצמה אסורה והוי כנותנת נבלה, משא"כ בסוכה מותר להאכילו מחוץ לסוכה שאין על אכילתו שם איסור ואינו אלא בטול מצות עשה גרידא. גם מה שנוקט כת"ר כדבר פשוט שהמבטל קטן שהגיע לחנוך ממצוה מאחר שחייב מדרבנן במצוה הוי כמאכילו איסור בידים, אינו נראה כלל להני שיטות ראשונים שסוברים שאין הקטן חייב כלל במצוה וכל החיוב הוא על האבא. ולפי שטתי שבאיסור זמן אין איסור דאורייתא של לא תאכילום צ"ל שכונת המג"א שיש איסור דרבנן בלבד להאכיל קטן ביוהכ"פ מצד הלאו שהוא איסור זמני. ואמנם המשנ"ב העתיק בשם המג"א שאסור להאכיל קטן מחוץ לסוכה ויש

לתמונה רבות בדבריו שהרי ב"שער הציון" (תרט"ז, ט') חולק על המג"א וסובר שאף ביוהכ"פ אין איסור להאכיל קטן כיון שאינו חייב להשלים אין על אכילתו שם איסור אלא שמצוה לחנכו, ובהלכות סוכה העתיק את המג"א שאסור להאכילו מחוץ לסוכה ולא פקפק כלל בזה אע"פ שבמצות עשה יש רק מצוה לחנכו ותו לא וצ"ע.

ואולי יש ליישב כמו שכתב בספר "משנת יעב"ץ" (סימן מ"ט, ב') שמצות עשה של עינוי יוהכ"פ הוא רק כאשר צם מערב עד ערב. ואם אכל פעם אחת ביוהכ"פ בטל עשה של עינוי, ומ"מ אסור לו להמשיך באכילה ושתייה משום איסור ל"ת, וא"כ י"ל שסובר המשנ"ב שחינוך קטן לצורך שעות בלבד אין זה קיום מצוה בשלמותה ובמצוה כזאת ודאי אין החיוב על הקטן אלא על האבא, ולכן האב אסור להאכילו באותן שעות מצד מצות חינוך אך אחר שאינו חייב לחנכו מותר שאין על אכילתו שם איסור כיון שאין הקטן עצמו חייב במצוה זו ומצד הלאו כיון שהוא איסור זמן משום רבותא מותר. משא"כ במצות סוכה שהקטן מקיים מצוה בשלמותה החיוב הוא על הקטן עצמו ולכן גם אחר נחשב למאכילו איסור שמבטלו ממצוה שהקטן עצמו חייב בה.

ומה שרצה כת"ר לחדש שעיקר מצות יוהכ"פ עשה הוא "ועניתם את נפשותיכם", והלא תעשה אינו אלא אזהרה לחזוק העשה וכיון שקטן פטור ממצות העשה אין על אכילתו שם אכילת איסור מדאורייתא, וזהו ההסבר בדברי הרשב"א והמג"א שמותר להאכיל קטן ביוהכ"פ. נדמה שזה לא ניתן להאמר שהרי הגמרא במסכת סוכה (כ"ח ע"א) אומרת שנשים חייבות במצות עינוי יוהכ"פ משום שהשוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה כלומר שיש בזה לאו, ואם נאמר שכל הלאו אינו עומד בפני עצמו ורק בא לחזוק העשה א"כ נשים היו צריכות להיות פטורות ממצות עינוי, שזוהי מצות עשה שהזמן גרמא, כמו שכתב הרמב"ן קידושין ל"ד לגבי מצות מעקה שאם מצות מעקה לא היתה מצות עשה שאין הזמן גרמא היו נשים פטורות אע"פ שיש לאו לא תשים דמים בביתך כיון שהלאו בא לחזוק העשה.

אמנם היה ניתן לומר כיון שעל העשה יש כרת א"כ נשים חייבות אע"פ שהיא מצות עשה שהזמן גרמא כיון שהשוה לכל עונשין שבתורה, אך אין דבר זה ברור שהרי מבואר בדברי הגמרא בפסחים (צ"א ע"ב) שהפסוק "במסכת נפשות" בא לרבות את האשה בחיוב קרבן פסח ובלא הפסוק היו פטורות אע"פ שיש בה כרת. ויעויין "שער המלך" הלכות עכו"ם (פרק י"ב, ג') הביא מחלוקת גדולה בנדון, וכן מדברי רש"י סוכה (כ"ח ע"א) שכתב: "ויוהכ"פ לא תעשה וכרת הוא וכל מצות לא תעשה בין זמן גרמא בין לא זמן גרמא חייבות" משמע שמצד הלאו נשים חייבות ויעויין "בערוך לנר" ולדברי כת"ר יוצא אפוא שהעשה שיש בו כרת הוא המחייב.

ד. הבאתי הוכחה שבאיסור זמן אין איסור דאורייתא של לא תאכילום מדברי "שער הציון" (של"ד, נ"ד) שכתב: "שבדליקת אחרים מחוייב האחר עכ"פ מדרבנן למחות בידו דאדעתיה עביד" ועל זה משיג כת"ר שאין ראיה משום שיתכן שדעת המשנ"ב שאין איסור לא תאכילום מן התורה נוהג בשאר איסורים, ואיסור זה קיים

מן התורה רק באכילת שרצים דם וטומאה וכמו שסבירא להו לכמה פוסקים, ולכן כתב לשון עכ"פ מדרבנן, היינו שבודאי יש איסור דרבנן אבל יתכן שיש גם איסור תורה עכ"ד. לענ"ד ברור שלא לזה נתכוון "השער ציון" שהרי המשנ"ב (סימן שמ"ג סק"ד) הביא בשם המג"א כדבר פשוט ללא כל פקפוק שאיסור לא תאכילום נוהג בשאר איסורים מן התורה והרי לשונו: "והנה משלש מצוות אלו אנו למדין לכל התורה כולה דכל איסורי תורה אסור להאכילם או לצוותם שיעברו".

לכן נראה שההסבר הוא כמו שכתבתי ומה שהקשה כת"ר לסברתי מה הלשון "עכ"פ", היה לו לומר אסור מדרבנן, לא קשה כלל שהרי "באמרי בינה" (שבת ז') הביא בשם "רבנו ירוחם" רש"י ותוספות בשבת, דקטן שעושה מלאכה בשבת אפילו על דעת אחר שאינו אביו עובר בל"ת כל מלאכה אתה ובנך, רק שדבר הכתוב בהוה, וא"כ זהו שכתב ה"שער ציון" שבדליקת אחרים מחוייב האחר עכ"פ מדרבנן, כי יתכן שיש גם באחר איסור דאורייתא של ל"ת כל מלאכה אתה ובנך, מ"מ מדרבנן בודאי עובר על לא תאכילום, אך איסור דאורייתא של לא תאכילום אינו עובר כיון שהוא איסור זמני.

אמנם בשו"ת "אחיעזר" (ח"ג, פ"א, אות כ"ה) חולק על דברי ה"אמרי בינה" בזה, מ"מ י"ל שהמשנ"ב מסופק בזה.

ה. מה שהביא כת"ר לסתור את דברי שבאיסור זמן אין איסור לא תאכילום מן התורה, וכן סותר את דברי ה"אחיעזר" שכתב בדעת הרשב"א שלא תאכילום בשאר איסורים אינו אלא מדרבנן, מדברי הרשב"א (שבת קנ"ג) שהקשה כיצד במי שהחשיך לו בדרך נותן כיסו לקטן הא אסור למיספא ליה בידים דקרינן ביה לא תאכילום? משמע שהרשב"א סובר שיש איסור תורה באיסור זמן ובשאר איסורים, ומתוך זה יוצא כת"ר לחזק את פירושו ברשב"א בענין להאכיל קטן ביוהכ"פ שכל הלאו ביוהכ"פ הוא לחזוק העשה וכנ"ל.

לענ"ד יש ליישב הערה זו וכבר עמדתי על דברי הרשב"א במאמרי "בכנסת ישראל" ספר הזכרון להגר"י אברמסקי זצ"ל. הנה הרשב"א כתב שם בד"ה כשהיא מהלכת נותנו עליה והיא עומדת נוטלו ממנה, בזה הלשון: "וכ"ש דאלו נותנו להן כשהן עומדין הא איתא בגדול בכיוצא בזה חיוב חטאת וכל שבגופו איכא איסורא דאורייתא אי אמרינן לקטן למעבד איכא נמי איסור דאורייתא דקרינן ביה לא תאכילום — לא תאכלום ואמרינן ביבמות לא יאמר אדם לתנוק הבא לי חותם הבא לי מפתח אבל מניחו חולש מניחו זורק, ולעיל נמי תניא קטן שבא לכבות אין שומעין לו ואוקימנא בגמרא בקטן העושה על דעת אביו כלומר ועובר בזה משום ל"ת כל מלאכה אתה ובנך".

וכבר עמדו האחרונים (חת"ס או"ח פ"ג, אחיעזר ח"ג, פ"א, כ"ג) שהתחיל הרשב"א בלא תאכילום ומסיים בל"ת כל מלאכה.

ולענ"ד נראה שהרשב"א הבין שהסוגיא במי שהחשיך לו בדרך נותן כיסו לקטן הכונה גם לבנו הקטן, וכן הבין "בביאור הלכה" (רס"ו ד"ה הג"ה ודוקא) שהקשה בזה"ל: "א"כ כשנותן לקטן הכיס כשהוא מהלך מאי הוי אמאי מותר לו להניחו אח"כ לעקור הכיס כשעומד משחשכה מי עדיף מאילו בא הקטן מעצמו

משחשכה ליטול הכיס ולהביאו למקום המשתמר היה צריך אביו למחות בידו כשיודע שניחא לאביו בכך".

וכיון שמדובר אף בבנו הרי אסור לאביו להאכילו איסורי שבת מצד הפסוק ל"ת כל מלאכה אתה ובנך, ואמנם הרשב"א השתמש בתחילת דבריו בביטוי לא תאכילום אך כונתו ספיה של איסור שבת מצד הפסוק ל"ת כל מלאכה אתה ובנך, ותחילת דבריו ופוף דבריו חדא ניהו. ומדויק שכתב: "בעושה על דעת אביו ועובר על ל"ת כל מלאכה אתה ובנך" ומדוע השמיט שעובר גם בלא תאכילום, ולהסברינו ניחא אכן אין באיסור זמן איסור דאורייתא דלא תאכילום, וא"כ גם באותו רשב"א שמביא כת"ר כונת הרשב"א לא לאיסור לא תאכילום שבשאר איסורים, אלא לל"ת כל מלאכה כיון שמדובר אף בבנו, והביטוי לא תאכילום כונתו איסור להאכיל דהיינו ספיה.

וכן מדויק מה שנקט ר' יוחנן (שבת קכ"א ע"א) "בעושה על דעת אביו" וקשה מדוע לא נקט בעושה על דעת אחרים, ודוחק לומר שנקט אביו לומר שיש שני איסורים כי לא מסתבר כלל להגביל המשנה באביו גרידא מטעם זה, ויותר יש להרחיב המשנה אף בעושה על דעת אחרים למרות שיש איסור אחד, אך להסברינו ניחא דוקא בעושה על דעת אביו עובר בל"ת כל מלאכה אתה ובנך, אך על דעת אחרים אינם עוברים כיון שבאיסור זמן אין איסור של לא תאכילום, וכל הסבר זה ברשב"א כמובן דלא "כאמרי בינה" דלעיל דגם אחרים עוברים בל"ת כל מלאכה אתה ובנך אלא שדבר הכתוב בהוה].

ה. מה שהבאתי ראיה לדברי שבאיסור זמן אין לא תאכילום דאורייתא מדברי התוספות פסחים (פ"ח ע"א) ויישבתי בהסברי את קושיית רעא"ג, כותב כת"ר הסבר אחר בתוספות והוא שהטעם שאסרה תורה להאכיל איסור לקטן כדי שלא יתרגל לעשות בגדלותו, ובקרבן פסח שלא למנוי כיון שבגדלותו יהיה בכלל מינוי אין כל איסור של לא תאכילום, וזהו כונת התוספות שמשום מצות חינוך מותר ואין לא תאכילום כלל.

הן אמת שכך הבין את דברי התוספות במנ"ח סוף מצוה ז', וכן ניסה להסביר כך ב"אחיעזר" (פ"א אות כ"ו) אך יעויין שם שדחה הסבר זה מכיון שהסבר זה לא שייך לומר אא"כ נסביר שאיסור ספיה בשאר איסורים אינו אלא מדרכנן וכן סובר החת"ס יעויין שם אות ד', ומדברי התוספות משמע שאיסור ספיה בשאר איסורים הוא מן התורה ועוד אם הטעם שאסרה תורה להאכיל קטן איסור כדי שלא יתרגל בגדלותו, מדוע אסור להאכיל תנוק שאינו בר הבנה כלל ובדאורייתא לא שייך לומר לא פלוג. וכן יעויין בספר "עונג יו"ט" (יו"ד צ"ו עמוד קל"ב) שכתב ליישב מדעת עצמו את קושיית התוספות בפסחים כסברת כת"ר אך הסכים שהתוספות בתירוצם לא התכוונו להסבר זה.

ועוד לסברת כת"ר קשה עדיין מדברי רש"י חגיגה (ב' ע"א) רמב"ם הלכות חגיגה (פ"ב, ג') עפ"י המל"מ ולח"מ שם הסוברים שחינוך קטן במצות ראיה אינו אלא בראיית פנים בעזרה בלא קרבן והקשו ב"שפת אמת" ו"מרומי שדה" הרי יש איסור של "לא יראו פני ריקם" ותירצו משום חינוך מצוה מותר עפ"י דברי התוספות פסחים הנ"ל. ולהסבר כת"ר הרי כאן בגדלותו אסור לו ליראות בלא

קרבן וא"כ שייך שיתרגל בגדלותו לבא בלא קרבנות ומדוע מותר? ועוד מדברי התוספות שמשום חינוך מצוה התירו, משמע שלפני גיל חינוך אסור, ולסברת כת"ר גם לפני גיל חינוך צריך להיות מותר כיון שבגדולתו אם יעשה כן אין כל איסור. ויעויין בזה ב"אחיעזר" (פ"א אות ו').

אך להסבירנו בהבנת דברי התוספות נחא שכוונתם שאיסור שלא למנוי הוא איסור זמני ואין לא תאכילום מדאורייתא ורק יש איסור דרבנן ומשום חינוך מצוה התירו, כך גם האיסור של לא יראו פני ריקם הוא איסור זמני ומשום חינוך מצוה מותר.

וממילא טענתי עומדת במקומה שצריך להיות מותר לומר לקטן של אחר להרים שפופרת לצורך פקו"נ שהוא צורך חינוך מצוה השבת גופו, ועדיף מלהרים בעצמו כלאחר יד.

ו. מה שהקשה כת"ר על מה ששנינו בר"ה שופר אין עולין באילן וכן אין חותכין אותו לא בדבר שהוא מלאכה ולא בדבר שהוא שבות ומדוע לא מצאנו בגמרא ופוסקים שמותר לעשות דבר זה ע"י קטן משום צורך מצוה לחנכו? נראה ולא קשה כלל דאין בעליה באילן או בחיתוך השופר כל חינוך, המצוה היא התקיעה או השמיעה בלבד ואין זה נחשב צורך מצוה לחנכו, ואמנם בשו"ע הגר"ז שמ"ג, ח' כתב: "כל שבות שמותר לעשות ע"י אינו יהודי לצורך מצוה, מותר לעשותו ע"י קטן באקראי בעלמא שלא שייך שמא יסרך", ושבות שמותר לעשות לו ע"י אינו יהודי היינו לומר לו לעלות באילן להביא שופר כמבואר בשו"ע (או"ח ש"ז ה') וזוהי שיטת ר"ת (שבת קל"ט ע"א), אך אין ההיתר מצד חינוך הקטן אלא לצורך מצוה מותר כמו להטעימו מכוס של מילה והיתר זה הוא רק באקראי בעלמא ולא כדברי התוספות שמשום חינוך הקטן התירו אפילו בדרך קבע.

ומה שהקשה כת"ר גם לסברת עצמו שנתיר לו מלאכה דרבנן לצורך הקטן עצמו שישמע גם הוא שופר? ותירץ דלצורך הקטן היינו צורך גופו של קטן שהוא רבואתא, אבל לצורך מצוה של קטן לא התירו.

הנה בשו"ת רע"ג הביאו ה"ביאור הלכה" (שמ"ג ד"ה מר"ס) כתב בזה"ל: "יש תקנה לתת לקטן חומש וסידור שישא לביהכנ"ס לצורך עצמו במקום שאין עירוב" עפ"י דעת הרשב"א. א"כ מבואר בהדיא שלא דוקא צורך גופו שהוא רבואתא דקטן אלא גם צורך מצוה של קטן נחשב צורך קטן.

ז. מה שהבאתי מהמשנ"ב (שכ"ח סקל"ו) שכתב על דברי הרמ"א בענין פקו"נ שאם אפשר לעשות ע"י עכו"ם בלא איחור עושין והוסיף המשנ"ב "ה"ה ע"י קטנים" והסברתי דבריו שהוא הדין הוא ממש שזה לעכו"ם וע"כ כדברינו שבאיסורי שבת אין איסור דאורייתא של לא תאכילום בקטן של אחר ולכן גוי וקטן עדיפותם שוה.

וע"ז חולק כת"ר וכותב שכונת המשנ"ב שלא נאמר שאסור לעשות ע"י קטנים במקום שיש גדולים שלא יבאו להקל ולומר שאין איסור לחלל שבת ע"י קטנים גם במקום שאין פקו"נ כמו שכתב המשנ"ב בס"ק ל"ג לגבי נשים ולכן כתב "ה"ה ע"י קטנים". לענ"ד לפי דברי כת"ר המשנ"ב היה צריך לכתוב: "ואפשר לעשות ע"י